

О. В. Золотарьова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку,
Дніпродзержинський державний технічний університет, м. Дніпродзержинськ
С. О. Гура,
магістрант, Дніпродзержинський державний технічний університет, м. Дніпродзержинськ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКУ: ЗМІСТ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

O. Zolotaryova,
Ph.D., associate Professor, associate Professor of Department of finances and accounting, Dneprodzerzhinsk State
technical university, Dneprodzerzhinsk
S. Gura,
master's degree, Dneprodzerzhinsk State technical university, Dneprodzerzhinsk

COMPETITIVENESS OF THE BANK: CONTENT, FACTORS AND PERSPECTIVE EVALUATION METHODS

У статті розглянуто відомі підходи до визначення сутності конкурентоспроможності банку та надано авторське визначення. Запропоновано визначати конкурентоспроможність банку як відносний динамічний показник, що дозволяє оцінити співвідношення його якісних та вартісних характеристик у порівнянні з конкурентами та обчислити на цій основі інтегральний рівень конкурентоспроможності. Виділено параметри конкурентоспроможності та найбільш вагомі фактори, які справляють вирішальний вплив на ефективність роботи і конкурентоспроможність банку в умовах економічної нестабільності. Наведено головні проблеми, які породжують неконкурентоспроможність вітчизняних банків. Систематизовано методи оцінювання конкурентоспроможності банків та виділено найбільш перспективні з них. Конкретизовано елементи процесу оцінювання конкурентоспроможності банку.

In the article known approaches to defining the essence of competitiveness bank considered and author's definition are provided. It is proposed to determine the competitiveness of the bank as a dynamic indicator to assess the value of its quality and cost characteristics compared to competitors and on this basis to calculate the integral of competitiveness. Competitiveness's parameters and the most important factors that have a decisive impact on the efficiency and competitiveness of the bank in terms of economic instability are highlighted. The main problems that give rise to lack of competitiveness of domestic banks are showed. Methods for evaluation the competitiveness of banks are systematized and the most promising of them are identified. Elements of process of competitiveness's evaluation methods are concretized.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність банку, параметри конкурентоспроможності, фактори, методи оцінювання конкурентоспроможності.

Key words: competition, competitiveness of the bank, competitiveness's parameters, factors, competitiveness's evaluation methods.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Конкуренція є рушійною силою будь-якої економіки та сфери бізнесу. Особливо масштабною та виснажливою є конкуренція в сфері банківського бізне-

су. Адже не можна заперечити той факт, що ринок банківських послуг є найбільш динамічним сегментом фінансового ринку, де кількість суб'єктів і спектр продуктів, рівень сервісу та технологій постійно

змінюється. Тому тільки своєчасне врахування цих змін дасть змогу конкретному банку отримати вигідні та пріоритетні можливості перед конкурентами та досягти високого рівня конкурентоспроможності.

У свою чергу, оцінювання рівня конкурентоспроможності банку — це систематизований аналіз, який включає в себе не лише дослідження конкурентних позицій банку за певний момент часу, а й протягом усього життєвого циклу надання ним послуг. Слід наголосити, що оцінювання конкурентоспроможності банківської установи та її продуктів є необхідним, в першу чергу, для обґрунтування рішень щодо визначення перспектив продажу вже існуючих банківських послуг, коригування тарифної політики, оптимізації продуктового ряду, модифікації конкурентної стратегії, з'ясування доцільності витрат на розробку і впровадження банківських інновацій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Вагомий внесок у розвиток методології оцінювання конкурентоспроможності банку та його послуг зробили такі зарубіжні дослідники, зокрема: А. Сміт, М. Портер, Д. Рікардо, Ф. Котлер, К. Сімпсон, Ж. Ламбен, Р. Фатхудінов та ін., а також українські вчені: С.М. Козьменко, О.В. Дзюблук, А.С. Гальчинський, О.І. Лаврушин,

У той же час, незважаючи на значну кількість наукових розробок у зазначеній сфері, ця проблематика розглядається дещо поверхово. Залишається дещо дискусійним визначення категорії "конкурентоспроможність банку". Внаслідок постійної зміни умов функціонування банків, існує потреба в уточненні й систематизації факторів впливу на конкурентоспроможність банківської установи в умовах економічної нестабільності. Подальшого дослідження вимагає комплекс питань, пов'язаних із конкретизацією методів та процесу або алгоритму оцінювання конкурентоспроможності банку.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ СТАТТІ

Головною метою даної статті є вивчення підходів до визначення поняття конкурентоспроможності банку та уточнення його змісту, деталізація факторів впливу на її рівень, дослідження перспективних методів оцінки конкурентоспроможності банківської установи та можливостей застосування їх у вітчизняній практиці.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На нашу думку, для того ж, щоб прискорити реалізацію інноваційних трансформацій в діяльності комерційних банків, необхідно забезпечити, перш за все, певний рівень його конкурентоспроможності, що, відповідно, полегшить залучення нових джерел фінансування розробки інновацій, які надалі, в свою чергу, сприятимуть її зміцненню. Крім того, конкурентоспроможній банківській установі легше швидко впровадити інновації та отримати від них віддачу.

Звертаючись до визначення змісту конкурентоспроможності (от лат. *conspicio* — зіткнення, змагання), слід відмітити, що викликають інтерес наступні трактування цього поняття:

— здатність конкурувати на ринках певних товарів і послуг, забезпечуючи комбінацію їх ціни і якості [1, с. 225];

— здатність витримувати конкуренцію й протистояти конкурентам [1, с. 525];

— сукупність трьох аспектів: уміння пропонувати інновації і отримувати прибуток до того, як загорюється конкурентна боротьба; можливість захоплювати ініціативу, знаходити вже існуючі інновації й за рахунок якості, низьких операційних витрат, розвиненого маркетингу захоплювати більшу частку ринку; здатність утримувати перемогу, можливість диктувати свої правила гри на даному ринку [3, с. 221];

— здатність до досягнення власних цілей організації в умовах протидії конкурентів і задоволення потреб споживачів через пропозицію на ринку товарів, кращих, ніж у конкурентів [4, с. 304];

— здатність використовувати свої сильні сторони й концентрувати свої зусилля в тій сфері проведення товарів або послуг, де можна зайняти позиції лідера на внутрішніх і зовнішніх ринках [5, с. 62];

— можливість і динаміка пристосування до умов ринкової конкуренції [6, с. 72];

— комплексна характеристика, яка визначається рівнем і ступенем використання своїх конкурентних переваг і можливістю адаптуватися до мінливих умов зовнішнього й внутрішнього середовища, зберігаючи при цьому в будь-який момент часу прибутковість [7, с. 335];

— інтегральна рейтингова оцінка, яка припускає економічно найбільш доцільне й комплексне використання всіх видів потенціалів, кожний з яких має узагальнену числову оцінку [8, с. 11];

— показник успішності функціонування банку в процесі набуття, утримання та розширення ринкових позицій, що передбачає здатність банківської установи забезпечувати відповідність власних послуг запитам споживачів та протистояти негативному впливу зовнішнього середовища, а в загальному вигляді є ключовим показником у визначенні рівня ефективності діяльності банку [9 с. 11];

— єдність "конкурентних позицій" та "конкурентного потенціалу", які формують "конкурентні переваги" банківської установи [10, с. 11].

Очевидно, що конкурентоспроможність у всіх випадках є категорією динамічної. Її зміна в часі обумовлена як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, значна частина яких може розглядатися в якості керованих параметрів. Крім того, конкурентоспроможність відображає ефективність використання економічного потенціалу організації й по суті формує комплексну рейтингову оцінку її позиції на даному ринку.

Отже, конкурентоспроможність банківської установи — це і здатність дивитися в перспективу, це і перехід до оцінки банку за ринковою, справедливою вартістю. Тобто досягнення конкурентоспромож-

ності — це перехід на кращі лекала управління й функціонування, оцінки бізнесу банку та рівня його ризиків [11, с. 280].

Головними параметрами конкурентоспроможності банку, на нашу думку, слід вважати наступні: імідж банку; величина статутного капіталу та активів; стійка клієнтура; спектр і якість послуг; наявність філіальної мережі, її розташування і перспективи її розширення; дієва реклама; кваліфікація працівників, грамотний менеджмент, накопичений досвід роботи; фінансовий стан банку; розмір статутного та акціонерного капіталу; рівень автоматизації; вартість послуг; біографічні дані директорів і керівного персоналу.

Проблем, які породжують неконкурентоспроможність вітчизняних банків, багато: невеликі розміри власних капіталів порівняно із зарубіжними банками; наявність значної питомої ваги проблемних активів; недостатня ліквідність активів; відставання від міжнародних стандартів якості обслуговування клієнтів; вузький спектр операцій у порівнянні з їх іноземними аналогами; брак дешевих і довгострокових пасивів; слабкий ризик-менеджмент; відсутність акцій переважної більшості банків на відкритому ринку; недостатня за міжнародними нормами прозорість операцій; відсутність мотивації до виходу на міжнародні ринки і ряд інших. Всі разом вони підкреслюють системну слабкість і схильність до криз українських банків. Відсутність запасу міцності у банківської системи, її низька капіталізація підкреслюють її неконкурентоспроможність у цілому.

Детальний аналіз банківської діяльності дозволяє виділити наступні фактори, що справляють вирішальний вплив на ефективність роботи і конкурентоспроможність банку, і, передусім, в умовах економічної нестабільності:

- диференціація діяльності, яка передбачає пристосування послуг до потреб певних груп споживачів та клієнтів банку, створення в клієнта відчуття унікальності наданої йому послуги;

- достатність капіталу, оскільки внаслідок зростання числа банків з фіктивними балансами органи нагляду надають дедалі більшого значення дотриманню стандартів Банку міжнародних розрахунків за власним капіталом банку (відношення капіталу I рівня до капіталу II рівня);

- економія, обумовлена широким профілем послуг;

- репутація, яка визначається кількістю, розмірами і якістю укладених угод, а також позицією в рейтинговій таблиці;

- запозичення на міжнародному ринку капіталу;
- стратегічні цілі банку, для досягнення яких можливі три альтернативи дій: реорганізація; дезінвестицій (відступ), і розвиток, або нарощування інтенсивності присутності за обраними напрямками діяльності;

- інтернаціоналізація (участь у міжнародній торгівлі та інвестиціях);

- людські ресурси (доступність і кваліфікація) і менеджмент (якість управління, поєднання економічних і соціальних цілей);

- політика Центрального банку (НБУ);

- інфраструктура фінансового ринку (спроможність обслуговувати бізнес);

- фінансовий потенціал.

Торкаючись теми конкурентоспроможності банку неможливо обійти підбір методів оцінки конкурентоспроможності.

У сучасній економічній літературі існує велика кількість методів оцінювання конкурентоспроможності банку, які відрізняються залежно від підходів до розуміння об'єкта дослідження. Основними підходами до оцінки конкурентоспроможності послуг є:

- диференціальний метод — проводиться з метою оцінювання впливу одиничного параметра, що визнається заздалегідь, на загальний рівень конкурентоспроможності банку;

- комплексний метод — відрізняється від попереднього використанням методики оцінювання впливу групи показників (кількох параметрів) на рівень конкурентоспроможності банківської установи;

- змішаний метод оцінювання — заснований на поєднанні двох попередніх методів, але пріоритетним для використання є комплексний метод, оскільки за його допомогою виявляються потенційні проблеми в процесі аналізу.

Найбільш поширеними у світовій практиці методами оцінки конкурентоспроможності банку є наступні:

- методика RATE — являє собою рейтингову оцінку банків і дозволяє ранжувати їх та виявляти найбільш конкурентоспроможний банк. Щодо методики CAMELS, то методика такого аналізу являє собою перевірку на відповідність стандартизованим вимогам до банків і є доволі ефективним методом. Однак він має і певні недоліки, а саме: низький рівень формалізації, й сильну залежність від об'єктивності та компетенції аналітиків;

- метод "інформаційного спостереження" — також формує рейтинг банків, оскільки виступає системою оцінки їх діяльності, яка заснована на агрегованих показниках і характеристиках. Такий метод допомагає ранжувати банки за їх місцем серед інших кредитних інститутів;

- метод банківського скорингу — передбачає побудову скорингових систем базуючись на показниках.

Отже, кожен із зазначених методів має як свої переваги, так і недоліки. Саме тому для найбільш точних результатів доцільно все-таки комбінувати декілька методик [11, с. 322; 12, с. 205].

Українські вчені також намагаються не відставати від світу та пропонують ряд різних методів, основні з яких передбачають проведення інтегрального оцінювання конкурентоспроможності банку. Так, наприклад, метод Коломієць І.В. базується на аналізі активів, капіталу та фінансовому результаті банків та загальна або ж інтегральна оцінка рівня конкурентоспроможності банку здійснюється з урахуванням впливу наступних факторів: рівень надійності банку; розмір активів банку; розмір капіталу банку; фінансовий результат діяльності [13, с. 52]. Цей метод є достатньо результативним та, як ми вбачаємо,

може активно застосовуватися в банківській практиці.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, слід зазначити, що, на нашу думку, конкурентоспроможність банку доцільно визначати як відносний динамічний показник, що дозволяє оцінити співвідношення його якісних та вартісних характеристик у порівнянні з конкурентами та обчислити на цій основі інтегральний рівень конкурентоспроможності.

Процес оцінювання конкурентоспроможності банку повинен включати такі елементи: 1) ідентифікація потреб клієнтів та спектру банківських послуг, які повинні їх задовольняти; 2) аналіз елементів послуги (її життєвого циклу, основних кількісних та якісних характеристик, які необхідно адаптувати до змінених потреб клієнтів); 3) системний аналіз ринку банківських послуг та обчислення рівня конкурентоспроможності банку (який, нагадаємо, прямо впливає на репутацію банку та продаж продуктів); 4) визначення системи контролю за цим процесом.

Необхідним є обґрунтований вибір адекватного методу її оцінювання та періодичний моніторинг даного показника з метою своєчасного впровадження, у випадку його зменшення, певних заходів, націлених на підвищення ефективності роботи банку. Однією з найбільш актуальних задач на сучасному етапі розвитку банківської системи України є розробка концептуального механізму забезпечення конкурентоспроможності банків та їх продуктів, в тому числі, через активне впровадження інновацій в цій сфері.

Література:

1. Осадчая И.М. Экономика. Толковый словарь / И.М. Осадчая. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 356 с.
2. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведов. — М.: Технологии, 2006. — 944 с.
3. Беляков А.В. Большая актуальная политическая энциклопедия / А.В. Беляков, О.А. Матвейчев. — М.: Эксмо, 2009. — 412 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. — М.: Эксмо, 2005. — 544 с.
5. Качалина Л.Н. Конкурентоспособный менеджмент / Л.Н. Качалина. — М.: Эксмо, 2006. — 464 с.
6. Коваленко А.И. Теоретические и методологические аспекты использования концепции конкурентоспособности в научных исследованиях / А.И. Коваленко // Теоретическая конкуренция. — 2013. — № 6. — С. 72—82.
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку / Л.О. Примостка. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
8. Волощук І.П. Управління конкурентоспроможністю банків в умовах трансформаційної економіки: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг та кредит" / І.П. Волощук. — К., 2002. — 23 с.

9. Мірошниченко О.В. Методи оцінки конкурентоспроможності банку / О.В. Мірошниченко // Экономика Крыма. — 2009. — № 28. — С. 42—47.

10. Медведев М.В. Сутність конкурентоспроможності банку / М.В. Медведев // Управління розвитком. — 2013. — № 12. — С. 38—39.

11. Сало І.В. Система управління конкурентоспроможністю банку / І.В. Сало, О.В. Мірошниченко // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 5. — С. 279—286.

12. Лютий І.О. Банківський маркетинг / І.О. Лютий, О.О. Солодка. — К.: Центр навчальної літератури, 2010. — 776 с.

13. Коломиец И.В. Модели оценки конкурентоспособности банка / И.В. Коломиец // Управління розвитком. — 2012. — № 19 (140). — С. 52—54.

References:

1. Osadchaja, I.M. (2000), *Jekonomika. Tolkovyj slovar'* [The economy. Dictionary], INFRA-M, Moscow, Russia.
2. Ozhegov, S.I. and Shvedov, N.Ju. (2006), *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka* [Dictionary of Russian], Tehnologii, Moscow, Russia.
3. Beljakov, A.V. and Matvejchev, O. A. (2009), *Bol'shaja aktual'naja politicheskaja jenciklopedija* [Most urgent political encyclopedia], Jeksmo, Moscow, Russia.
4. Fatkhutdinov, R.A. (2005), *Upravlenie konkurentosposobnost'ju organizacii* [Management of competitiveness of the organization], Jeksmo, Moscow, Russia.
5. Kachalina, L. N. (2006), *Konkurentosposobnyj menedzhment* [Competitive Management], Jeksmo, Moscow, Russia.
6. Kovalenko, A.I. (2013), "Theoretical and methodological aspects of the concept of competitiveness in research", *Teoreticheskaja konkurencija*, vol. 6, pp. 72—82.
7. Primostka, L.O. (2004), *Finansovyj menedzhment u banku* [Financial management in a bank], KNEU, Kyiv, Ukraine.
8. Voloshchuk, I. P. (2002), "Managing competitiveness of banks in conditions of transformation economy", Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
9. Miroshnichenko, O. V. (2009), "Methods for assessing the competitiveness of the bank", *Ekonomika Krymu*, vol. 28, pp. 42—47.
10. Medvedev, M.V. (2013), "The essence of competitiveness of the bank", *Upravlinnja rozvytkom*, vol. 12, pp. 38—39.
11. Salo, I. V. and Miroshnichenko O.V. (2012), "The control system of competitive bank", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 5, pp. 279—286.
12. Ljutyj, I.O. (2009), *Bankivs'kyj marketing* [Bank marketing], Centr uchbovoi' literatury, Kyiv, Ukraine.
13. Kolomiec, I. V. (2012), "Competitiveness assessment model bank", *Upravlinnja rozvytkom*, vol. 19 (140), pp. 52—54.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016 р.